

ПРИВАТНЕ ПРАВО УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шишка О. Р. Один із поглядів до правової моделі цивільних правовідносин, об'єктом яких є блага, що мають подвійну правову природу / Олександр Романович Шишка // Приватне право України і європейська інтеграція : тенденції та перспективи. Матеріали VI Міжнародного цивілістичного форуму, Київ, 14-15 квітня 2016 року. - К.: ТОВ "Білоцерківдрук", 2016. - 261-265.

штучне переривання вагітності на строках 12-24 тижнів може бути мотивований загрозою істотних аномалій у розвитку самого плоду.

У будь-якому разі, визнання за зачатою дитиною права на життя, призвело б до нестандартної ситуації, коли один і той самий суб'єкт правовідносин – вагітна жінка, уособлювала б у собі двох суб'єктів права на життя. Це означає, що неминучими були б колізії цих прав і виникнення таких життєвих ситуацій, коли у межах правомірних дій слід було б вирішувати, чиє право на життя (матері чи дитини) має отримати перевагу, що суперечить самій природі цього права та розумінню людини і її життя як найвищої соціальної цінності.

В умовах сучасних правопорядків та існуючих уявлень про право і його роль у житті людини зачата дитина вважається частиною організму матері і не може визнаватися окремим суб'єктом. Не випадково положення про штучне переривання вагітності розміщені у ст. 281 ЦК України, яка має назву «Право на життя»: за чинним цивільним законодавством передумовою виникнення суб'єктивних прав фізичної особи є її цивільна праводатність, яка виникає з моменту народження; право дати життя іншій людині (народити дитину) є частиною права на життя матері (жінки). Зачата дитина (яка в майбутньому стане самостійним суб'єктом), що є частиною фізичного тіла матері, не може наділятися суб'єктивними правами, які були б здійснювані до моменту відокремлення дитини від організму матері. Можуть існувати тільки «дрімаючі» права, які стануть суб'єктивними правами за умови народження життєздатної дитини, що має сенс виключно у сфері майнових правовідносин.

Визнавати людиною дитину, яка зачата, але ще не народилася, можливо і необхідно у площині духовних, моральних, релігійних уявлень, але на рівні правових відносин (як би це не суперечило нашим уявленням про сакральність події народження нової людини і зародження життя) будь-які рішення щодо цього в межах відомих нині правових конструкцій видаються дуже вразливими.

Література:

1. Булеца С. Б. Момент виникнення правоздатності в цивільному праві України, Словаччині та Угорщині / С. Б. Булеца // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право». – 2011. – С. 91–95.
2. Синегубов О. В. Здійснення особистого немайнового права дитини на життя на кожному етапі її розвитку / О. В. Синегубов // Право і безпека. – 2013. – № 1(48). – С. 195-200.

Шишка О.Р.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри охорони інтелектуальної власності,

цивільно-правових дисциплін

Харківського національного університету внутрішніх справ

Один із поглядів до правової моделі цивільних правовідносин, об'єктом яких є блага, що мають подвійну правову природу

Юридична конструкція являє собою відповідну модель суспільних відносин, що врегульовані правом [1, с. 138] за принципом відбиття та є відображенням суспільних відносин або їх елементів [4, с. 132].

Важливість визначення оптимальної правової моделі будь-яких суспільних відносини як елементу механізму правового регулювання продиктовано тим, що позитивне право

повинне бути представлено таким чином, щоб буква закону мала однозначну чіткість, ясність і зрозумілість на будь яких етапах дій норми права на відповідні суспільні відносини.

Розгляд цього питання напряму залежить від визначення предмета цивільного права, оскільки одним із критеріїв віднесення певних відносин до цивільних є їх характер та правова модель. Бо якщо природа та підходи до регулювання певних відносин відмінна від встановленого та визначеного у позитивному цивільному праві, то казати про їх цивільно-правовий характер на легальному рівні неможна, навіть якщо вони мають приватно-правовий характер, а також засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників. Зокрема, ст. 1 ЦК України передбачено, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Відповідно цим положенням визначено коло відносин, які охоплюються не тільки предметом регулювання цивільним законодавством України, але й предметом цивільного права України. Крім цього таке положення вказує, що особисті немайнові та майнові правовідносини мають однорідну за своїм змістом структуру⁹⁵, хоча між собою є неоднорідними (протилежними) за своїм характером, бо мають майнову та немайнову природу. З цього слідує, що законодавець в ст. 1 ЦК України заклав не плюралістичну (як це має бути), а моністичну концепцію щодо правової моделі усіх цивільних правовідносин.

Утім в такому законодавчому підході є певні вади. Бо увесь оточуючий світ неможна зводити до одного (єдиного), адже природа є багатогранною. Це стосується і відносин, які виникають між різними його учасниками, у тому числі й тих відносин, які об'єднуються єдиним поняття «цивільні відносини». Відповідно, позитивне право в її статиці повинне бути «відтиском» тих відносин, які виникають у суспільстві шляхом закріплення в юридичній площині реального випадку через переведення його у абстрактну юридичну форму, що стає правилом поведінки для визначеного кола осіб. Тому, підхід визначений ст. 1 ЦК України ставить букву закону так, що відносини, які апріорі в науці вважаються цивільними, з огляду на позитивне право не можуть відноситися до них.

Зокрема це стосується правовідносин об'єктом яких виступають блага, що мають подвійну правову природу (ними є результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація та деякі особисті немайнові блага). Як правило це нематеріальні блага, які несуть у собі як майнову, так і немайнову цінність [2]. Майновий характер цінності об'єкта проявляється в її економічній ціні, а це надає можливість учасникам задовольняти свої майнові інтереси. Відповідно, немайновий характер цінності виявляється в можливості задовольняти немайнові інтереси [2, с. 242, 246].

До таких правовідносин відносяться ті, що виникають з приводу результатів інтелектуальної творчої діяльності. З огляду на ЦК України такі правовідносини мають змішаний⁹⁶ характер. А це дає підстави казати, що вони чомусь випали з предмету цивільного права. Безумовно в цьому сенсі акти цивільного законодавства потребує певної ревізії, а саме є необхідність в узгодженні ст. 1 ЦК України з іншими положеннями актів цивільного законодавства.

⁹⁵ Тобто особисте немайнове правовідношення передбачає, що його об'єктом є ті блага, які мають у собі немайнові властивості. Права та обов'язки за таких обставин теж мають немайновий характер бо слідує за його об'єктом та тісно пов'язанні з ним. Це стосується й майнових правовідносин, оскільки їх об'єктом є блага які містять у собі майнову властивість, а змістом є лише ті права та обов'язки, які мають майновий характер. Відповідно, у цьому і проявляється однорідність правової моделі цих правовідносин.

⁹⁶ Така правова модель передбачає, що вона складається із неоднорідних за своєю природою прав та обов'язків (немайнових та майнових права та обов'язки), які утворюють цілісну правову модель правовідносин. При цьому, для такої моделі є характерним відсутність чистоти змісту правовідношення, а саме правовідношення неможна віднести ані до суто майнових, ані до суто немайнових правовідносин.

На основі змішаної моделі побудовані і інші правовідносини, зокрема ті, які виникають з приводу інформації. Цю модель пропанує використати С. О. Сліпченко [3, с. 4, 30; 2, с. 416] й щодо особистих немайнових правовідносинах з оборотоздатними об'єктами (зокрема, правовідносин, об'єктом яких є ділова репутація, зображення фізичної особи, її ім'я, особисті листи, інформація і т. ін. [2, с. 225]).

Однак, важливість визначення оптимальної правової моделі будь-якого правовідношення полягає не тільки у тому, щоб встановити властивості об'єкту правовідношення, а потім визначити його зміст, але й пояснити як та яким чином відбувається динаміка таких правовідносин. Саме правова модель надає можливість закласти стабільну основу в регламентації суспільних відносин, яке повинне бути чітким, ясним і зрозумілим; надає можливість до сприйняття та розуміння суті самих правовідносин, а також їх статику та динаміку.

В межах змішаної моделі правовідносин виникає ряд запитань, що потребують їх вирішення. Так розвиток змішаного правовідношення, об'єктом яких виступають блага, що мають подвійну правову природу пов'язаний з правозмінюючими юридичними фактами (такими як смерть, юридичні вчинки та юридичні акти, правочини) та полягає у зміні суб'єктивного складу чи змісту, а в деяких випадках – і зміні в об'єкті правовідносин.

Внаслідок правозмінюючого юридичного факту правовідношення, об'єктом яких виступає благо, що має подвійну правову природу із змішаного може трансформуватись у однорідне (чисте). Бо, якщо, правообладатель передав майнову складову, то немайнова, яка є непередаваною не тільки складає зміст правовідношення, але вказує на те, що таке правовідношення має однорідний (чистий) та абсолютний характер. З цього слідує, що перехід усіх майнових прав з однієї сторони для правообладателя змінює правовідношення із змішаного абсолютного в однорідне абсолютне правовідношення, що має немайновий характер. Проте, у межах такої концепції виникає ряд наукових запитань. Зокрема потребує додаткового обґрунтування таке правове явище як трансформація правовідношення (виділено мною – О. Р.), а саме, яким чином із змішаного правовідношення виникає дві групи однорідних за змістом але неоднорідних за своїм характером правовідносин? Проблема полягає у питанні: як саме відбувається така трансформація? Шляхом припинення одного правовідношення і одночасно виникнення двох інших, або через зміну одного шляхом поділу чи виділу в інші правовідносини? Науковий інтерес стосується й того випадку, коли факт смерті в порядку правонаступництва або трансформує змішані правовідносини в однорідне за своїм змістом правовідношення, що має майновий характер. При цьому зміна в правовідношенні проходить не тільки на рівні змісту, але й на рівні суб'єктного складу. Чи у цьому випадку припиняється одне правовідношення (у нашому випадку – це правовідношення, що має змішаний характер) і одночасно виникає інше (у нашому випадку – це правовідношення, що має майновий (однорідний) характер).

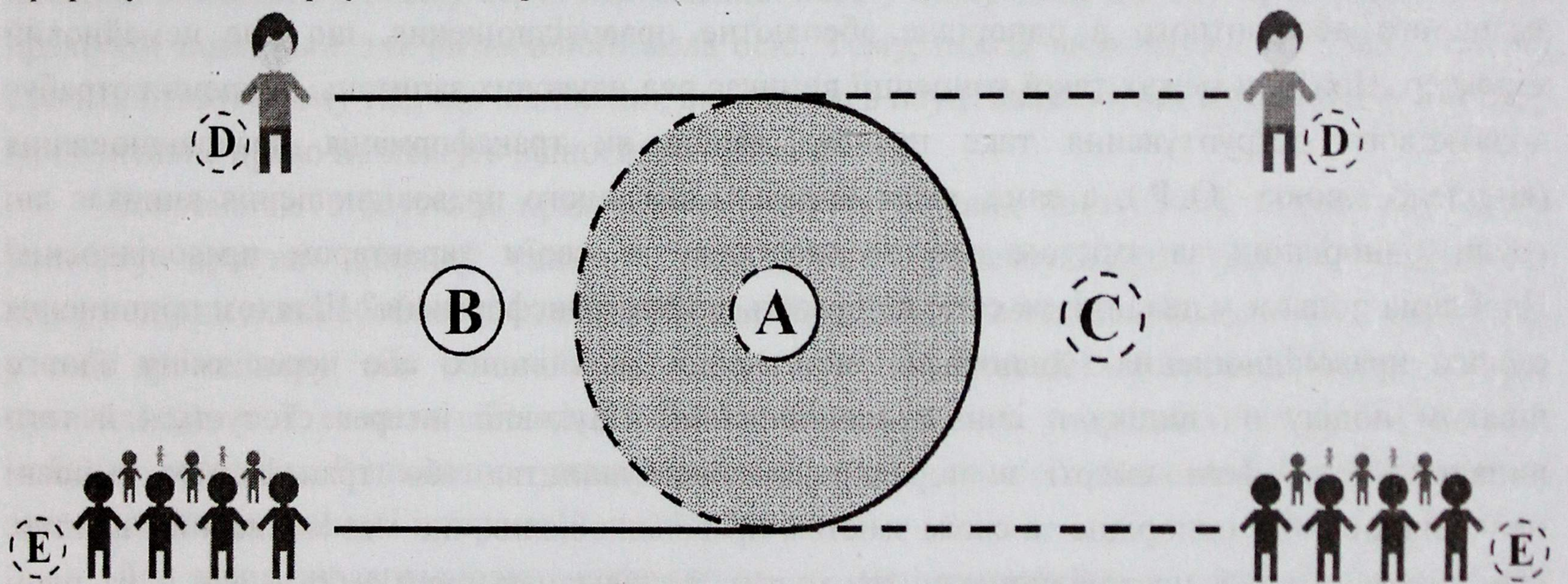
Ще одне питання, яке потребує його розв'язання чи відбувається трансформація самого блага, що має подвійну (дуалістичну) правову природу, наприклад, у разі смерті правообладателя? Тобто, з блага, що має подвійну (дуалістичну) правову природу перетворюється (трансформується) у благо, що має лише майновий характер? Чи ніякої трансформації не відбувається, оскільки благо, не може втратити свої немайнові властивості навіть внаслідок та у зв'язку зі смертю особи. Чи благо припиняє своє існування, оскільки виникає інше? Від розв'язання цих питань залежить не тільки місце такого блага, що стає об'єктом цивільних прав в системі, але й розуміння його динаміки.

Отже, динаміка змішаних за своїм характером правовідносин, об'єктом яких виступають блага, що мають подвійну правову природу виявила ряд нерозв'язаних питань, які потребують окремого наукового обґрунтування та вирішення.

В цьому сенсі, для уникнення в розв'язуванні вказаних питань пропонується правові зв'язки, які виникають між учасниками з приводу блага, що має подвійну правову природу побудувати не на єдності цих зв'язків, що складають зміст одного правовідношення, а на їх подільності. В основу такого поділу слід покласти цінність самого блага, що може задовольняти різні за своїм характером інтереси учасників, які зумовлюють виникнення не одного, а двох однорідних (чистих) за змістом але неоднорідних за своїм характером правовідносин. Тобто, там де особа може задовольняти свої інтереси за рахунок немайнової цінності блага виникають немайнові правовідносини, а там де інтерес особи направлений на задоволення майнової цінності блага – виникають майнові правовідносини.

Таку правову модель правовідносин пропонується йменувати біполярною. Біполярний (бі... від лат. *bi...* дво..., двох... від *bis* двічі + лат. *polaris* від грец. *polos* вісь обертання) – той, що має дві протилежності, два полюса. У нашому випадку щодо одного і того ж блага виникають протилежні за своїм характером правовідносини, де одне має майновий, інше – немайновий характер. А отже, ніби навколо одного блага обертаються два правовідношення, що мають, по відношенню один до одного, протилежний характер як дві сторони полюса. При цьому кожен з таких правовідносин має абсолютний характер, через це встановлює правовий зв'язок між благообладателем та особами для яких встановлюється обов'язок утримуватись від порушення прав благообладателя.

Відповідно, правовідносини об'єктом яких є блага, що мають подвійну правову природу як біполярну модель правовідносин можна зобразити у формі наступного малюнку:

Де, А – благо з подвійною правовою природою, В – немайнові правовідносини, С – майнові правовідносини, D – благообладатель (це може бути як одна і та ж особа, так і різні особи)), E – абсолютно невизначене коло зобов'язаних осіб та суб'єктів публічного права.

При цьому початок динаміки таких правовідносин передбачає, що один і той же юридичний факт є підставою виникнення не одного, а одночасно двох правовідносин, оскільки це перш за все пов'язане з властивостями блага, що має подвійну правову природу, яке з початку його існування вже містить у собі властивості як майнових, так і немайнових благ. При цьому з огляду на те, що майнові права можуть переходити до інших осіб, що за такою правовою моделлю передбачає лише зміну суб'єктивного складу правовідношення з первісного благообладателя на похідного, то тісного зв'язку ця пара правовідносин між собою не має, проте має тісний зв'язок з їх благом, яке у своїй основі є єдиним та неподільним, а для правовідносин є їх основою. Але слід мати на увазі, що це є вірним лише в тій частині, що відповідає характеру того чи іншого правовідношення. Бо благо не може

мати одночасно властивості як майнових так і немайнових благ, тобто бути змішаним за своєю природою, а також не може бути поділене з одного на два за критерієм майновості.

Цікавість цієї моделі полягає у тому, що зникає необхідність в поясненні тих випадків, коли із змішаного правовідношення виникає дві групи однорідних за змістом але неоднорідних за своїм характером правовідносин. Оскільки передання майнових прав супроводжується зміною лише в суб'єктивному складі абсолютного правовідношення, яке оформлюється через відносне правовідношення, що виникає між управомоченою особою та набувачем.

Це стосується й питання: чи проходить у разі смерті правогообладателя трансформація блага, що має подвійну (дуалістичну) правову природу у благо, що має лише майновий характер? В межах такої правової моделі це питання юридично стає байдужим, бо якщо благо й має немайнові властивості, то інтерес особи не може бути задоволений за відсутністю самої особи. Тобто з припиненням особистого немайнового правовідношення перестає існувати немайновий інтерес особи, оскільки її вже немає, проте це не означає, що певні немайнові властивості блага перестають існувати.

Література:

1. Гетьман /Є. А. Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки /Є.А. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / ред. кол.: Ю.П. Битяк та ін. – Х.: Право, 2009. – Вип. 17. – С. 130-142.
2. Сліпченко С. О. Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / С. О. Сліпченко. – Харків, 2013. – 453 с.
3. Сліпченко С. О. Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Святослав Олександрович Сліпченко. – Харків, 2014. – 44 с.
4. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике / Черданцев А.Ф. - Екатеринбург: Изд-во УИФ "Наука", 1993. – 192 с.

Якубівський І.Є.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Львівського національного університету

імені Івана Франка

Сфера застосування договору про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності

Відповідно до ст.1112 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), конструкція договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності не має прив'язки до певних об'єктів права інтелектуальної власності. Це підтверджується також положеннями ст.430 ЦКУ, де йдеться про правовий режим об'єкта права інтелектуальної власності, створеного за замовленням. Тобто при буквальному тлумаченні положень наведених статей ЦКУ виходить, що будь-який об'єкт права інтелектуальної власності може бути створений за замовленням.

Проте, у літературі питання щодо сфери застосування даного договору трактується по-різному. Одні вчені виходять із достатньо широкої сфери застосування даної договірної